

FERENC PÁPA ÉS „A NÉP TEOLÓGIÁJA”

GÁRDONYI MÁTÉ

Absztrakt

Ferenc pápa megválasztása után a katolikus egyházon belül, de azon kívül is érdeklődés mutatkozott Argentína vallási élete iránt. Így fordult a figyelem a felszabeditás teológiájának helyi változata, a nép teológiája felé. A II. vatikáni zsinat hatására Latin-Amerikában megújult a lelkipásztorkodás, és az egyház számára fontos lett a társadalmi igazságosság ügye. A felszabeditás teológiája ennek a fordulatnak a gyümölcse, amint Argentínában e teológiai irányzat mérsékeltebb változata, „a nép teológiája” is. Az argentin egyház is magáévá tette a szegények melletti döntést, de nagyobb hangsúlyt fektetett a nemzet egységének megteremtésére, és azt kereste, hogy miként vehet részt ebben a folyamatban. Ezért a nép teológiájának képviselői a II. vatikáni zsinat tanítását úgy magyarázták, hogy előtérbe kerüljenek a nép, a kultúra és a népi vallásosság értékei. Amikor Jorge Mario Bergoglio Buenos Aires érsekéből pápa lett, az Evangélium gaudium kezdetű apostoli buzdításban az egész egyház számára felkínálta a nép teológiájának szemléletmódját. A dolgozat röviden áttekinti a II. vatikáni zsinat nyomán Latin-Amerikában bekövetkezett változásokat, az argentin egyház helyzetét a XX. század második felében, valamint a nép teológiájának kialakulását, egyház- és társadalomképét.

Kulcsszavak: Ferenc pápa, II. vatikáni zsinat, Latin-Amerika, a nép teológiája

Új pápa választásakor magától értetődő a közvélemény érdeklődése az egyházfő addigi életútja iránt, ideértve gondolkodásának, első megnyilatkozásainak teológiai háttérét is. Így történt ez II. János Pál esetében, amikor a figyelem a „vasfüggöny mögött” élő kelet-európai keresztények ellenállására irányult a kommunizmussal szemben, vagy XVI. Benedek megválasztása után, amikor – bár kisebb intenzitással – a német egyetemi professzor világszemléletének gyökereit kezdték kutatni. Ferenc pápánál az érdeklődést egyrészt a dél-amerikai,

ezen belül az argentinai egyházi élet sajátosságai és az ezekkel kapcsolatos személyes tapasztalatok keltették fel, másrészt a Latin-Amerikában kifejlődött „felszabadítás teológiájának” argentin változata, „a nép teológiája” (*teología del pueblo*). Habár nem arról van szó, hogy a katolikus egyház fejének tanítása mindenestül levezethető lenne egy teológiai irányzathoz, Ferenc pápa programadó apostoli buzdítása, a 2013-ban megjelent *Evangelii gaudium* tanúskodik a II. vatikáni zsinat helyi recepciójának hatásáról. E helyütt nem célunk Ferenc pápa életútjának és az őt formáló társadalmi-egyházi tapasztalatoknak részletekbe menő bemutatása (megteszi ezt Torrielli, 2013), inkább arra törekszünk, hogy jobban megértsük a zsinati egyházkép latin-amerikai befogadásának folyamatát, különös tekintettel az argentin egyházra, mind társadalmi, mind teológiai vonatkozásban.

A II. vatikáni zsinat hatása Latin-Amerikára

Az 1962 és 1965 között ülésező II. vatikáni egyetemes zsinat a katolikus hitélet revitalizálását és az egyházszerkezet korszerűsítését (*aggiornamento*) tűzte ki célul, s egyúttal nyilvánította a katolikus egyház párbeszédképességét a modern világ felé. A zsinaton Dél- és Közép-Amerika helyi egyházait mintegy hatszáz püspök képviselte (a résztvevők huszonkét százaléka), ám befolyásuk csekély maradt az európai és észak-amerikai főpásztorokéhoz, teológusokéhoz képest. De három héttel a zsinat ünnepélyes lezárása előtt, 1965. november 16-án – olasz és brazil püspökök kezdeményezésére – a zsinat negyven résztvevője a római Domitilla-katakomba oltárán aláírta az úgynevezett katakombanyilatkozatot, amely „a szolgáló és szegény egyház” melletti elköteleződést juttatta kifejezésre. Mégis, a zsinat jelentősége a szubkontinens számára, ahol pedig a katolikus egyház híveinek egyharmada élt, nem annyira a latin-amerikai püspökök részvételéből, mint inkább a zsinati tanítás gyors recepciójából fakadt; sőt itt ment végbe leginkább mélyrehatóan a zsinati dokumentumok szisztematikus alkalmazása a helyi viszonyokra (a folyamat áttekintése: Cleary, 2006; Compagnon, 2002). Ennek háttérében egyrészt az állt, hogy a főpásztorok a világegyház más részeinek tapasztalataival megismerkedve jobban átértékelték a változtatások szükségességét, másrészt az, hogy már korábban – XII. Piusz pápasága alatt – fontos kezdeményezések történtek a megújulás érdekében.

Latin-Amerika egyházi életére a XX. század közepén is rányomta a bélyegét a spanyol és a portugál királyi patronátus öröksége, azaz a népesség döntő többsége katolikus volt, ám az egyházi intézményhálózat aránytalanul oszlott el; emiatt a helyi egyházak a hívek jelentős részének kevés segítséget tudtak adni a vallásosság megéléséhez, s alig voltak alkalmasak arra, hogy a társadalmi változásokra reagáljanak. A térség államaiban, amelyek a XIX. század elejétől kezdve nyerték el függetlenségüket, a politikai vezető réteg tartósan liberális esz-

mék hatása alatt állt, ezért erős volt az antiklerikalizmus; az egyház tevékenysége vagy nem részesült semmilyen támogatásban, vagy egyenesen üldözésnek volt kitéve a radikális (szabadkőműves) politikai erők részéről (a legbrutálisabb fejleményekkel Mexikóban). Ezért az Apostoli Szentszék, különösen az 1950-es években, többféle módon kezdte ösztönözni a nagyobb társadalmi szerepvállalást: hangsúlyozta a világi hívek társadalmi aktivitásának szükségességét (*Actio Catholica*), új egyházmegyéket alapított, tette kész püspököket nevezett ki (például a később nagy hírnévre szert tett brazil Dom Helder Cămarát, a „szegények püspökét”), illetve a szerzetesrendek európai, észak-amerikai „feleslegét” latin-amerikai missziókba irányította. Előremutató kezdeményezés volt, hogy 1955-ben – a Rio de Janeiró-i eucharisztikus világkongresszushoz kapcsolódóan – létrehozták a Latin-Amerikai Püspöki Tanácsot (*Consejo Episcopal Latinoamericano, CELAM*). Ez a szervezet tette lehetővé, hogy a katolikus egyház egységes irányelveket tudjon kidolgozni a szubkontinens közös problémáinak kezelésére, miközben az egyes országokban a püspöki karok tekintettel voltak a helyi körülményekre is.

Latin-Amerika főpásztorai és – nagyrészt európai egyetemeken kiképzett – teológusai a saját utak kereséséhez a zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciójából nyertek ösztönzést, különösen abból a zárógondolatból, hogy „a zsinati nyilatkozat sok részében általánosságban fogalmaz [...] ezért folytatást és kiegészítést igényel” (737). A helyi egyházak új önértelmezésének és társadalmi programjának alapjait a CELAM medellíni kongresszusa rakta le 1968-ban – ismét egy eucharisztikus világkongresszushoz, a bogotáihoz kapcsolódva –, ezért ezt a gyűlést „Latin-Amerika II. vatikáni zsinatának” szokták nevezni. Az itt elfogadott közös határozat két súlypontja a lelkipásztorkodás megújítása és a szociális igazságosság melletti elköteleződés volt, azzal a felismeréssel összekapcsolva, hogy „az egyház a szegények mellett dönt”. Medellín olyan új utakat nyitott meg az egyházi életben, mint pasztorális téren a bázisközösségek születése, szociális téren pedig az egyház korábbinál erőteljesebb társadalmi szerepvállalása s annak teológiai megalapozása. A világi hívekből alakult bibliaolvasó és imádkozó közösségek jóváhagyása, sőt támogatása a püspökök részéről egyrészt a paphiányra adott válasz volt, másrészt annak elismerése, hogy a hívek keresztelésükből fakadóan „saját jogukon” segíthetik egymást az előrehaladásban a lelki élet útján.

A Latin-Amerikára jellemző teológiai útkeresés igen hamar egy sajátos irányzat kialakulásához vezetett, amelyet a felszabadítás teológiájának neveztek el. Ennek kezdetei a zsinat idejére nyúlnak vissza, amikor a püspöki karok teológus szakértői Brazília Petrópolis nevű városában találkoztak (1964), majd progresszív papi mozgalmak alakultak az egyes országokban (elsőként Argentínában a „Papok a harmadik világért” mozgalom, 1965). Mégis két teológiai mű hatása bizonyult átütő erejűnek, mindkettő 1971-ben jelent meg: Gustavo Gutiérrez perui egyházmegyés pap (később domonkos szerzetes) programadó könyvéé

(*Teología de la Liberación*), és Leonardo Boff brazil ferences munkájáé Jézus Krisztusról, a felszabadítóról (*Jesus Cristo libertador*; magyarul olvasható műve: Boff, 1979). Ezáltal olyan kontextuális teológia kezdett formálódni, amely a keresztény üzenetet a zsinat utáni biblikus, dogmatikai, erkölcsstani felismerések fényében kívánta hatékonytá tenni a latin-amerikai társadalmi valóság megváltoztatása érdekében. E cél eléréséhez a teológusok szükségesnek tartották a gazdasági és szociális viszonyok analizáló megismerését, valamint közgazdaságtani és szociológiai vizsgálatok, modellek beemelését az egyházi diskurzusba. Ez utóbbi törekvés – elsősorban a marxizmus alaptételeinek elfogadása miatt –, illetve a krisztológia „megrövidítésének” gyanúja azonban vitát váltott ki, és az Apostoli Szentszék beavatkozását vonta maga után több teológus esetében; mindazonáltal a felszabadítás teológiája termékenyítően hatott más, zsinat utáni teológiai útkeresésekre (Gutiérrez–Müller, 2017; Patsch, 2014).

Annak dacára, hogy a latin-amerikai egyház fősodra a Medellínben kijelölt úton haladt tovább (hivatalosan a CELAM következő, pueblai kongresszusán 1979-ben), s a viták ellenére II. János Pál pápa elismerte a felszabadítás teológiájának értékeit, a helyi egyházaknak számos kihívással kellett szembenézniük. Problémákat vetett fel mindenekelőtt az egyházi vezetésnek a politikai változásokhoz való viszonyulása, különös tekintettel a katonai diktatúrák időszakára, amikor a katolikus egyház könnyen került a baloldali politikai erők, sőt a forradalmi törekvések támogatásának gyanújába (bázisközösségek állásfoglalásai, nyomornegyedekben élő papok tevékenysége). Ennek a gyanúnak táptalajt adott az egyházi személyek vonzódása az 1959-ben létrejött kubai szocialista állam társadalmi egyenlőséget hirdető programja iránt (bár a kubai kommunisták az ateizmus propagálásában is követték a Szovjetunió példáját), később pedig papok (például Ernesto Cardenal) csatlakozása az 1979-es nicaraguai forradalomhoz. A forradalmi eszmékkal való azonosulás néha odáig ment, hogy papok is részt vettek a gerillaharcokban (a legismertebb a kolumbiai Camillo Torres volt, aki 1966-ban hunyt el). Amerika felfedezésének ötszázadik évfordulója 1992-ben vitakérdéssé tette a katolikus egyház történelmi szerepét: mennyiben felelős az egyház a földrész leigázásáért és hosszan tartó kizsákmányolásáért (Gutiérrez, 1995)? Ráadásul ezekben az évtizedekben a katolikus vallás – országonként eltérő mértékben – versenytársakat kapott az észak-amerikai hátterű pünkösdi megaegyházak megjelenésével, illetve a korábban üldözött afrikai vallásgyakorlatok legalizálásával. Mindennek ellenére a katolikus egyház társadalmi elfogadottsága és hatása – ismét csak országonként különböző mértékben – nőtt a zsinat utáni évtizedekben. A papok száma jelentősen emelkedett, 1960 és 2000 között hetven százalékkal (bár ez részben a konzervatív egyházi körökben történt, amint az *Opus Dei* vagy a *Legio Christi* sikere mutatja); az elkötelezett világi hívek aktivitása révén erősödött az egyházi jelenlét, az államéletben és a marginalizált rétegek körében egyaránt.

Annak is kedvező hatása lett, hogy az egyház sikeres szociális és oktatási programokat kezdeményezett a nyomor és a kiszolgáltatottság felszámolása érdekében.

Argentín tapasztalatok és „a nép teológiájának” kibontakozása

Argentína több szempontból más utat járt be a XX. század folyamán, mint a szubkontinens többi országa (a szubkontinens XIX–XX. századi történetéről lásd Anderle, 1998). Itt kevésbé maradt meghatározó az indián népesség aránya az összlakosságon belül (az indiánok aránya 2,5 százalék, a meszticeké 10 százalék, míg a szomszédos Bolíviában a kettő együtt 85, Paraguayban pedig 95 százalék). Az 1870–80-as években az állam felségterületének kiterjesztését a keleti pampákra és Patagóniára az indián őslakosság elleni hadjáratok révén érték el („a pusztaság meghódítása”). Az argentinai tipikus bevándorló társadalom, amely 1850 és 1950 között a második legmagasabb bevándorlási rátát produkálta az Egyesült Államok után. A 6,6 millió bevándorló között jelentős volt az olaszok száma (ma a lakosság 60 százaléka rendelkezik legalább egy olasz felmenővel), továbbá jellemző volt és maradt az urbanizáltság magas foka (jelenleg 92 százalék; Buenos Aires agglomerációja tizenhárommillió lakost számlál). Mivel a bevándorlók döntő többsége katolikus országból érkezett, az egyház fontos tényező lett a társadalmi integráció folyamatában, miközben elfogadta a politikai elit irányító szerepét, akár választott kormányokról, akár katonai diktatúrákról volt szó. Ez érvényes Juan Domingo Perón első elnökségének időszakára is (1946–1955), bár ennek végén már antiklerikális politika érvényesült. Mindazonáltal egyházi körökben is megmaradt a peronizmus mint a kapitalizmus és szocializmus közötti „harmadik út” varázsa, köszönhetően a társadalmi igazságosság, a gazdasági függetlenség és a politikai szuverenitás meghirdetésének, s annak, hogy a peronizmus a munkásság felemelését tűzte zászlajára. Ambivalens volt az egyház magatartása az 1976 és 1983 közötti katonai diktatúra idején, amelyet hivatalosan Nemzeti Újjászervezési Folyamatnak neveztek, de úgy maradt meg a nemzeti emlékezetben, mint a baloldali gerillákkal és más politikai ellenfelekkel szemben folytatott „piszkos háború”. Míg a püspöki kar visszafogottan lojális volt a rezsim iránt, addig a papság egy része a gerillák támogatásának gyanújába keveredett, és a megtorlás áldozatává vált (ismert példája ennek az idén elhunyt magyar jezsuita, Jálics Ferenc sorsa). A XX. századi argentin történelem sajátos vonása, hogy a gazdasági életet a század első évtizedeiben prosperálás jellemezte (ez tette vonzóvá az országot a bevándorlók számára), később viszont gazdasági válságok sora sújtotta Argentínát, ami a társadalom egy jelentős részének lecsúszásához vezetett.

Azok az Európából érkezett misszionáriusok, akik a pápák szociális tanítását akarták átültetni a gyakorlatba, az 1940–50-es években a helyi egyház érdektelenségével szembe-

sültek, sőt kezdeményezéseik az egyházi vezetés ellenállásába ütköztek (lásd erről Nagy Töhötöm magyar jezsuita keserű tapasztalatait: Petrás, 2019). Ezen a helyzeten változtatott a II. vatikáni zsinat által generált új egyház- és társadalomkép érvényre jutása. 1966-ban hozták létre az argentin püspökök azt a lelkipásztori bizottságot (*Comisión Episcopal de Pastoral, COEPAL*), amely a lelkipásztorkodás megújítása és az egyház szociális tanításának terjesztése iránt elkötelezett professzorokból állt. E bizottság előkészítő munkája nyomán fogadták el a püspökök 1969-ben a San Miguel-i nyilatkozatot, saját országukra alkalmazva a medellíni alapelveket. Ezután vette kezdetét a felszabadítás teológiájának recepciója az argentin teológusok részéről, akik világi papok, jezsuiták és más rendek tagjai voltak, s akik szakmai kapcsolatot alakítottak ki a Buenos Aires-i egyetem szociológia tanszékével. Miután a hatvanas évek elejétől a Jézus Kistestvérei szerzetesközösség tagjai már megosztották életüket a munkásokkal, 1969-től a főváros érseke engedélyezte, hogy papok költözzenek a nyomornegyedekbe (*curas villeros*).

Ezek a kezdeményezések és tapasztalatok elősegítették a felszabadítás teológiája helyi változatának kialakulását. Ez lett „a nép teológiája”, amelyet olyan teológusok neve fémjelzett, mint Lucio Gera, a Buenos Aires-i katolikus egyetem dogmatikaprofesszora (1924–2012), Rafael Tello, az egyházmegyei nagyszeminárium filozófiatanára (1917–2002) és Juan Carlos Scannone jezsuita (1931–2019), a későbbi Ferenc pápa egyik rendi tanára. A felszabadítás teológiájának ez az argentin áramlata is súlyt fektetett a társadalmi valóság szociológiai vizsgálatokon nyugvó leírására, hogy az egyház együtt tudjon működni a gazdasági és politikai függések felszámolásában, legyenek azok külső (az Egyesült Államok felelő ható imperialista), vagy belső (a kapitalista piacgazdaság működési mechanizmusaiából fakadó) függések. Ugyancsak hangsúlyos maradt az egyház döntése a szegények mellett, amely a felszabadítás fogalmának „integrált felfogásában” tükröződött: ez egyszerre jelent megszabadulást a bűntől, és felszabadulást a szociális elnyomás, a bűnös társadalmi struktúrák uralma alól. A nép teológiájának képviselői azonban a társadalom megváltoztatásának lehetőségét más latin-amerikai áramlatoknál mérsékeltebben képzelték el, azaz számukra nem egy szekuláris háttérű szociális-gazdasági paradigma átvétele, hanem a lelkipásztori attitűd megváltoztatása jelentette az egyház útját. Ennek jegyében érdeklődésük középpontjába nem annyira a társadalmon belüli konfliktusokban, mint inkább a társadalom egységének megteremtésében való részvétel került.

A nép teológiája által preferált értékek

Annak érdekében, hogy a helyi egyház kezdeményezően tudjon részt venni Argentína életében, a nép teológiájának kidolgozói az alapelvek tisztázására törekedtek a II. vatikáni zsinat tanítása alapján, elmélyítve olyan kulcsfogalmak értelmezését, mint a „nép”, a „kultúra” és a „népi vallásosság”. Itt most csak e fogalmi keret bemutatására vállalkozunk, utalva az argentin teológusok újabb nemzedékéhez tartozó Carlos Maria Galli magyar nyelven is olvasható tanulmányára, amely bepillantást enged e csoport tagjainak gondolkodásmódjába (Galli, 2016).

A nép fogalmának, amely e teológiai irányzat ismertetőjegye lett, több jelentésrétege van: mindenekelőtt a *Lumen gentium* kezdetű dogmatikai konstitúció által központi kategóriává tett, „az egyház mint Isten népe” modellre utal (149–159), emellett egy modern állam lakosságára is, a felszabadítás teológiájának kontextusában pedig a társadalom elnyomott részére. Bár az argentin teológusok továbbra is vallják a szegények melletti döntés prioritását, a népet nem társadalmi osztályként fogják fel (ahogy a felszabadítás teológiájának fősodra), hanem inkább a modern nemzetfogalomra alapozva beszélnek az argentin népről, amelynek egysége a közös történelemben gyökerezik, és a mindenki számára hozzáférhető közjót vetíti előre. Alapvető – pasztorális indíttatású – kérdésük így hangzik: az egyház mint Isten népe hogyan „testesülhet meg” saját népük körében? Ebből a szempontból fontos referencia az Újszövetség tapasztalata arról, hogy Isten a „népekből” (*ethné*) alkot magának új választott népet (*laosz*).

Ahhoz, hogy az egyház feladatait pontosabban kijelölhessék az evangelizáció terén, a nép teológiájának képviselői a kultúra fogalmát hívják segítségül. A kultúrát a zsinat lelkipásztori konstitúciója úgy határozta meg, mint „általános értelemben mindazt, amivel a maga sokirányú [...] képességét kiműveli és kibontakoztatja az ember”. Az argentin teológusok számára a zsinati dokumentum azon passzusa jelent kiindulópontot, amely szerint „az emberi kultúrának szükségszerűen történeti és társadalmi arculata van” (*Gaudium et spes* 699). Ennek apropóján reflektálnak a kultúra dinamikusan változó és az emberi együttélés normáit megalapozó jellegére. A nép teológiája szerint a kultúra a társadalomnak vagy a társadalom egy részének a „közös életstílusa”, illetve „a különböző egzisztenciális helyzetekhez igazodó magatartások komplexuma” (Scannone, 2015: 12–13). Az egyház lelkipásztori szolgálatának arra kell irányulnia, hogy ez a közös életstílus „a hit által megjelölt kultúra” legyen. Ennek eléréséhez előfeltétel, hogy a nép ne a hatalmi tényezők által irányított tömeg, hanem öntudatos állampolgárok közössége legyen, amely kialakítja saját közös értékrendjét. Ebben a kontextusban az alsóbb néprétegeket megnyomorító intézményes és strukturális igazságtalanság árulás az egész néppel szemben, s a népnek az a része, amely ebben közreműködik, „ellennép” (*antipueblo*). A nép egysége ugyanakkor semmiképpen sem felül-

ről vezényelt egyöntetűség, hanem a sokféleség egysége, „kiengesztelődött sokszínűség”. Az „önszerveződő nép” ideálja a nép teológiájának képviselői számára a szakszervezeti és polgári jogi mozgalmakat éppúgy vonzóvá teszi, mint a pacifista, feminista és környezetvédő kezdeményezéseket; a civil társadalom ébredésében, az önkéntesek és a nem kormányzati szervezetek (ngo-k) aktivitásában – a II. vatikáni zsinat kifejezésével élve – „az idők jeleit” ismerik fel (Scannone, 2015: 20).

Ahhoz, hogy az egyház be tudja tölteni küldetését, a nép teológiájának képviselői szerint a korábbiaknál jobban kell támaszkodnia a népi vallásosságra. Ezen azonban nem az őshonos népi kultúra vallási kifejezésformáit értik, hanem a falusi és városi kultúráknak – köztük „a külvárosok kultúrájának” – a keresztény hittel összefüggésbe hozható szokásait. Igaz, történelmi tapasztalatként hivatkoznak arra, hogy a latin-amerikai népi vallásosság ellenállt a felvilágosodás és a szekularizmus romboló hatásának, s fennmaradt a vallásosság kifejezésformáinak pluralitása (amelyet „népi misztikának” neveznek). Mégis inkább arról a nem teoretikus, szituált vallásosságról van szó, amely konkrét élethelyzetekben ad iránymutatást az embereknek („népi bölcsesség”), vagy a katolikus áhitat olyan megnyilvánulásairól, amelyek áthidalják a felekezeti korlátokat (mint a Mária-kegyhelyek látogatása a pünkösdi egyházak, afrikai vallások követői részéről is). Ezért a klerikalizmussal mint mindenre kiterjedő papi irányítással szemben teret kell adni annak, hogy „a nép folyamatosan evangelizálja önmagát”. A népi vallásosságnak ez a fajta felértékelése a nép teológiájának képviselőinél elvezetett a hívek hitérzékéről (*sensus fidei fidelium*) szóló egyházi tanítás újragondolásához, amely „a nép tévedhetetlenségének” hangsúlyozásában nyilvánult meg. Ennek a hagyományos egyházi felfogás felől nézve problematikus kifejezésmódnak a korrekt értelmezéséhez éppen Jorge Mario Bergoglio adott támpontot, még az argentin jezsuita provincia előljárójaként (1974-ben): „... amikor meg akarod tudni, hogy *mit* kell hinni, fordulj az egyházi tanítóhivatalhoz, amikor viszont azt akarod megtudni, *hogyan* hisz az egyház, fordulj a hívő néphez” (Dietlein, 2016: 60).

Miután Buenos Aires érsekét, Bergoglio bíborost pápává választották, a latin-amerikai teológiai áramlatok között addig kevesebb figyelemre méltatott argentinai nép teológiája hirtelen az érdeklődés középpontjába került. Annak ellenére, hogy korábban nem azonosította magát teljesen a felszabadítás teológiájának ezen irányzatával (rendtársa, Juan Carlos Scannone ilyen értelmű visszaemlékezését idézi Dietlein, 2016: 56), pápai megnyilatkozásai tükrözik a nép teológiájának szóhasználatát, egyház- és társadalomképét (Scannone, 2014; Dietlein, 2016). „Ferenc pápát jobban értjük, ha ismerjük a latin-amerikai egyházat [...] és ha ismerjük Argentína teológiáját” – fogalmaz Galli, akit 2014-ben neveztek ki a Pápai Teológiai Bizottság tagjává (Galli, 2016: 64). *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdításában az egyházfő mintegy felkínálta a nép teológiájának szemléletmódját a világegyház

számára. Egyúttal azt a feladatot jelölte ki, hogy a katolikus egyház legyen az evangelizáció hatékony eszköze a modern világban, mint „kilépő egyház” (*Iglesia en salida*), azaz „a missziós tanítványok közössége, akik kezdeményeznek, bevonódnak, kísérik, gyümölcsöt hoznak, ünnepelnek” (18). Ferenc pápa erre hívja meg a magyar katolikusokat is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDERLE ÁDÁM (1998): *Latin-Amerika története*, Budapest, Pannonica.
- BOFF, LEONARDO (1979): *Miatyánk – A teljes felszabadítás imája*, Budapest, Ecclesia.
- CLEARY, EDWARD L. (2006): The transformation of Latin American Christianity, c. 1950–2000, in McLEOD, HUGH (szerk.): *The Cambridge History of Christianity*. vol. 9. World Christianities c. 1914 – c. 2000, Ed. by Hugh McLeod, New York, Cambridge University Press, 366–384.
- COMPAGNON, OLIVIER (2002): Lateinamerika – Die katholische Kirche, vom Konzil bis zur Fünfhundertjahrfeier der Entdeckung Amerikas, in MAYEUR, JEAN-MARIE (szerk.): *Die Geschichte des Christentums – Religion–Politik–Kultur*. Band 13. Krisen und Erneuerung (1958–2000). Freiburg–Basel–Wien, Herder, 490–523.
- DIETLEIN, GEORG (2016): Teológia del Pueblo – Schlüsselstein zum Denken von Papst Franziskus, *Münchener Theologische Zeitschrift*, 67. évfolyam, 2016/1., 54–66.
- GALLI, CARLOS MARIA (2016): Az „Isten népe” fogalom visszatérése – Argentín egyháztan és az egyház megújítása, *Sapientiana*, IX. évfolyam, 2016/1., 61–77.
- GERA, LUCIO (2015): *La religione del popolo – Chiesa, teologia e liberazione in America Latina*, Bologna, Dehoniane.
- GUTIÉRREZ, GUSTAVO (1995): *Isten vagy az arany az Indiákon – Latin-Amerika a XVI. században*, Szeged, Agapé.
- GUTIÉRREZ, GUSTAVO – MÜLLER, GERHARD LUDWIG (2017): *A szegények oldalán – A felszabadítás teológiája*, Budapest, Új Ember.
- PATSCH FERENC (2014): Teológia életközelen – A felszabadításteológiák eredete, irányzatai és kilátásai, *Teológia*, 48. évfolyam, 2014/1–2., 31–49.
- PETRÁS ÉVA (2019): *Álarcok mögött – Nagy Töhötöm életei*, Budapest–Pécs, ÁBTL–Kronosz.
- SCANNONE, JUAN CARLOS (2014): Papa Francesco e la teologia del popolo, *La Civiltà Cattolica*, 165. évfolyam, 2014/1., 571–590.
- SCANNONE, JUAN CARLOS (2015): La teología argentina del pueblo, *Gregorianum*, 96. évfolyam, 2015/1., 9–24.
- TORNIELLI, ANDREA (2013): *Ferenc pápa élete, eszméi, szavai*, Budapest, Szent István Társulat.

POPE FRANCIS AND THE „THEOLOGY OF THE PEOPLE”

Abstract

After the election of Pope Francis a definite curiosity has arisen about the religiosity in Argentina within the RC Church and in the publicity of the world, as well. The attention consequently focused on the theology of the people, which can be considered a local variant of the theology of liberation. As a result of the Vatican Council II, the Church in Latin America updated the methods of the transmission of the faith and acknowledged the relevancy of the matter of social justice. This process of ecclesial renewal resulted in the theology of liberation and in its Argentinian version. The RC Church in Argentina gave a positive answer for the challenge of poverty and social inequality, and undertook the contribution in building a coherent nation. The theologians of this access emphasized the evangelizing power of popular piety and the values of national spiritual heritage. This way of thinking has been offered to the whole Catholic Church in the Apostolic Exhortation Evangelii Gaudium by Pope Francis, i.e. Jorge Mario Bergoglio, previous archbishop of Buenos Aires. The paper gives a short account on the ecclesial changes in Latin America after the Vatican Council II and the position of the RC Church in Argentina in the relevant span of time, furthermore the initiation, ecclesial and social characteristics of the theology of the people.

Keywords: Pope Francis, Vatican Council II, Latin America, Theology of the people

Gárdonyi Máté

1970-ben született, 1995-ben katolikus pappá szentelték. Teológiai és egyháztörténeti tanulmányait Budapesten és Rómában végezte. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán a Közép- és Újkori Egyháztörténeti Tanszék tanszékvezető tanára.